

Találkozások

Az ötvösmester

Idős, drótkeretes szemüvegű bácsikára számítottam, amikor beléptem az egyetlen szegedi ötvösmesterének műhelyébe — s egy középkorú, de fiatalos külsejű férfi fogadott. A környezet igazán elragadó, visszavetít egy évszázadot. A Kolozsvári tér bal oldalán korabeli épület: egyik fele paprikamalom volt, s az átívelt szárazbejárat másik oldalán lakóház. Annak az alacsonyabb helyisége, amely hajdanában mosókonyha, vagy kamra lehetett, egy igen érdekes műhelynek ad otthont. Ötvösmesterek ritka számszámai, gépei között nézelődhettem. A mester, Szabó Géza éppen a vésőgép köszörűjénél serénykedett. Amikor befejezte munkáját, letakarta a vésőgép köszörűjét, a másoló marót, s csak azután mondta, hogy foglaljak helyet egy íróasztalszerű — véleményem szerint műszeres munkaasztal — alkotmány mellett. Nem akartam hosszas bevezetőt. Rákérdeztem:

— Milyen ez a mesterség?
— Érdekes, szerteágazó, és sok a vetülete. De, sajnos, az ember azzal kénytelen foglalkozni, ami éppen igény van.
— Hogyan értelmezi ezt?
— Úgy, hogy az igazi a nemesség vagy az ezüst tárgyak, a kegyesek megmunkálása, de ezekre manapság nincs akkora igény, hogy abból megéljen az ember. Apám idejében más volt a helyzet.

— Örülök, hogy édesapját említette, akinek az ötvösmesterség berkeiben rangja volt. Mondjon valamit családjáról.

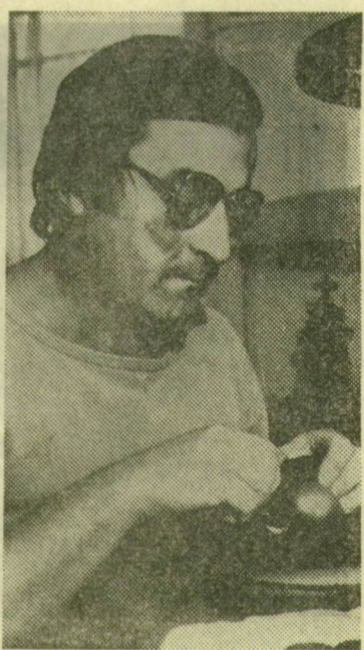
— Tösgyökeres szegediek vagyunk. Édesanyámék családfája több száz esztendőre visszavezethető a szegedi tájra. Apám családfája a századfordulón települt Szegedre. Nagyanám a város főkereskedője volt. Apámat érdekelte a fém, a vas, az ezüst és az arany megmunkálása. Felsőiparisiskolát végzett. Kacérkodott az ötvösmesterséggel, tehetsége is volt a művészetek iránt. Kis műhelyt az akkori Szentháromság utcában (Hunyadi János Sgt.) alakította ki. Tápai szobrászművészettel volt jó viszonyban és munkakapcsolatban. Apám szépen rajzolt és tervezett is.

— Látok itt a falon néhány fényképet, érdekes alkotásokat mutatnak. Édesapja munkái?
— Igen. Nagyon szép dolgokat csinált. Az egyetlen dekánjának a jogartát, püspöki páztorbotok „kosszarvait”, serlegeket, kegytárgyakat. Édesapám készítette a Szegedi Szabadtéri Játékok első előadásának alkalmából a Madách-émlékermét, amelyről a múzeum Műhely című folyóirata is megemlékezett. Később aztán elapadtak az igények. Belépett a szegedi óráskészítő és ékszerész szövetkezetébe. Aranyszéket és vésést végzett ott. Később, amikor nyugdíjba került, kiváltotta az ipart és fémbeütő bélévőket gyártott.

— Családjuk tagjai követték az ősi mesterséget?
— A nővérem édesapám mellett kitanulta az ötvösmesterséget, én már a szövetkezetben lettem tanuló, s ott is dolgoztam huszonöt évig. A nénem férjhez ment, elkerült Szegedről, most Satoraliújfaluban lakik, s az ottani ékszerjavító szövetkezet dolgozója. Magam is csupán egy esztendője lettem önálló.

— Édesapja?
— Sajnos már nem él. Ereje tetőben meghalt, pedig még sok szép dolgot csinálhatott volna. A régi gépek, berendezések itt vannak. Sajnálom, ha veszendőbe kerülnek. Előbb magam is fémbeütőket véstem. A verőkövet, beütőszerszámot, mindent újra kellett csinálni. Aztán földrendült a vert érem iránti igény, s úgy döntöttem, ráállok erre. Józsa Gábor vésnők barátom, aki különben a tanulóim is volt valamikor, tervezett a mártírvéki képzőművész tábornak egy érmét. Sikeres volt. Aztán jöttek a művészek, Lapis András és társai. Újra indult minden.

— Ebben a gyártásban mi a sorrend?
— A művész adja a gipszmintát. Eről készítik egy fémöntvényt, ami vezetőként szolgál az acél verőfehez, annak elkészítéséhez. Ezután géppel na-

gvolok, előmunkát végzek, majd az aprólékos előmunka, kézimunka következik.

Egy pillanatig figyelhettem is a technika és a technológia sorát. A „gyűrűbe vert érem” a verőfehez kerül, s a szépen csiszolt vörös szőrű tárcsa lassan átveszi az éremformát. A pincy műhelyben régi, évszázados kézi házi gép segít. De ma már az mit sem ér. Az ötvösmesternek gyümölcsöző együttműködése van a szerszámkovács szövetkezettel. Száztonnás erő kell az érmék préseléséhez.

— Aztán patinát és lakkozást adunk az érméknek — mondja és mutatja a mester a legújabbakat. A kőolajipari kutatók tornyát ábrázolja a szép érme. De elem kerül néhány igazi remek is: százéves a szegedi városháza. Az érme egyik oldalán a régi, a másikon a mai épület. Gyönyörű. A százévesek sorában: a Somogyi-könyvtár (jelvény), a Móra Ferenc Múzeum (érem).

— Hogyan készültek ezek az érmék?
— A legöregebbi verési formák alapján és módszereivel — magyarázza a mester. — A múzeum érméje a „Csegei” szerint rínt.

— Fölmutat egy legújabbat. Mivelve a művész által leadott tervet. Balázs Béla születésének századik évfordulójára kell elkészülnie az érméknek.

— Hirtelen jött a megbízás. Hosszú magyarázatból kihámozom, hogy Kalmár Márton alkotását a pénzverdében kellett volna elkészíteni, de nem vállalták határidőre. Személyes kérésre készíti el Szabó Géza ötvösmester.

— Milyen lesz a Balázs Béla-émlékérem?
— Nekem nagyon tetszik, azért is vállaltam. „Tallér” méretben készítem, az átmérője 42,5 milliméter; az éremgyűjtők standard mérete.

Nézegetünk egy másik érdekes megrendelést is. Lapis—Józsa koprodukcióban készült „István, a király”. Nyakba akasztható érme. Ez is Csegei méretű, de 30 milliméteres négyzetletű, amelyben 25 milliméteres átmérőjű kör alakban helyezkedik el „István, a király”. Az egyik oldalon koronával a fején államilapítottunk a másik oldalon a kiadott hanglezborított ismert rajzolata. Szépek az elkészült és a készülő érmék.

— Minden munkához nagy szakismeret és gyakorlat kell. En huszonöt éve a gyakorlati területen dolgozom. Azt valom, hogy mindenki azt csinálja, amihez a legjobban ért.

Búcsúzóul rövidke párbeszéd:
— Alig győzöm egyedül — mondja.

— Gyerekei nem követik?
— A fiam közgazdásznak készül, a lányom még gimnazista. Nem hiszem, hogy követnek.

— Tanítson másokat.
— Ebben a műhelyben nincs lehetőség.

— Tervei?
— Sebb és jobb műhely. Ezüstékszerek gyártása. Talán exportra is mehetne antik megjelenéssel.

— Megmarad ez a mesterség?
— Majdnem kihalt. Hosszú évek, talán évtizedek kellene, hogy „utolériük” a századforduló színvonalát mesterségünkben.

— Reméli?
— Remélem.

GAZDAGH ISTVÁN

Avarok a kiskertekben

avagy gondolatok egy különös régészeti leletről

Nem tévedésből maradt le a z betű a cím elejéről. Ténylegesen avarokról van szó. Bár az is igaz, megjelenésükkel némi zavart keltenek a dorozsmai kiskertekben is, meg a szegedi múzeumban is. Ijedtséget és örömet egyaránt.

Fura fajtája az embernek a régész. Hol Szilveszter napiát tölti a baktói avarok közt (ld. Móra Ferenc: Öreg újságíró szilveszter estéje), hol épp a munka ünnepe lát neki a sírbontásnak. Sokszor kérdik tőlünk: meddig tart a munkaidőnk? Van-e szezon a régészetben? Hát persze, hogy van: január 1-től december 31-ig; a munkaidő pedig hainaló évszakaig tart. Különös tekintettel persze a szabad szombattal meghosszabbított hétvégére és az ünnepekre...

Dorozmán sem voltak tekintettel a „vaizok” az április végi — május eleji háromnapos ünnepre: mindenképpen kikíváncsoltak a föld alól. Igaz is, tavasz van, ilyenkor lát neki az újdonsült kiskerttulajdonos hévízi háza alapozásának — s mit tesz Isten, nem pont oda kellett avaréknak temetkezniük?! No már most mit tesz olyankor egy normál magyar állampolgár, ha embercsontot talál? Vagy körülnéz, s ha nem látta meg senki, földet dob az előbukkant csontokra, s gyorsan két lépéssel odébb kezdi lapátolni a földet; vagy azonnal betont kever, s gyorsan betakarja vele a „leleményt”, nehogy valami tudáskereső régészféle hírt kapjon felőle.

Bitó Sándor nem így tett — e helyütt is köszönet illeti érte. Észrevévé, hogy embercsontot vet ki az ásója, abbahagyta a földmunkát, s azonnal értesítette múzeumunkat. Gyors híradásának és gondosságának köszönhetően „leendő” pincéjéből őt avar sír került a napvilágra — Kiskundorozsma első avar kori temetője. (Egy ugyan már volt, de azt a közigazgatási határok jogán elberelte Szeged.)

Az eddig feltárt sírok egyik nevezetessége, hogy — elmentésben az e korszakból megismert temetkezések nagy részével — bolgáttalanok. Felöltött nők csontvázát bontottuk ki az ővüket összetartó vascsattal, a túlvilági útra adott étel- (állatcsontok) és ital- (edények) áldozattal, orsógombokkal, gyöngycsüngős fülbevalókkal; s egy kislány csontváza is előkerült — nyakán fényes, sötétzöld, dinnemag alakú üvegyöngyökből fűzött láncsal.

A fülbevalók és a gyöngyök alapján az eddig kiasított sírok korát meglehetősen pontosan állapítottuk meg a VIII. század első felében jelölhetjük meg — ami vidékünkön az avar birodalom életének egyik felvirágzó szakaszát jelentette. Ebben az időszakban telepítették be az avarok sűrűn a Duna—Tisza között: településeik, temetőik egyre-másra bukkanak elő Csongrád és Bács-Kiskun megye területén. Az avar falvak közössége ebben az időszakban nagy létszámú, hosszú ideig egy helyben élő, elsősorban földet művelő lakosság; hagyatékukat nagy sírszámú temetőkből Szeged környékéről is ismerjük. Széles körű, elsősorban kereskedelmi jellegű kapcsolataikra a sírokból előkerült import-

tárgyak utalnak — mint Dorozsma esetében is.

Az egyik női sírból ugyanis nagyon szépen megformált, keskeny nyakú, széles peremű, kis korongtalpon álló üvegkorsó került elő, különösen szépen kialakított fülecskével. Üvegtárgyak rendkívül ritkán kerülnek elő avar sírokból (bár épp a tavalyi szezonban Zamárdiban is, a közeli Csölyospáloson is tártak fel ilyeneket az ottani régészek). Az üvegdedények esetében általában késő római készítményekre gondolunk; és komoly formában felvetődött egy pannóniai üvegmű-

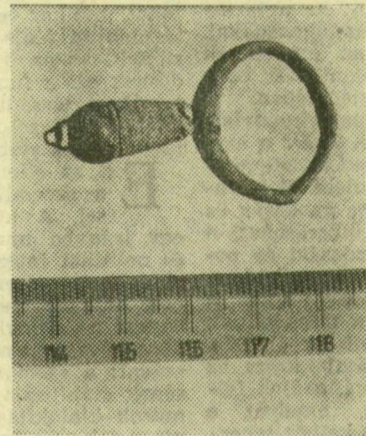
műhely terméke, s kereskedelmi úton kerülhetett vidékünkre.

A dorozsmai üvegedény, mint régészeti lelet, ritkaságnak számít. Leletmentésünk jelentőségét azonban sokkal inkább a temető egésze, pontosabban megléte jelenti. Az a tény ugyanis, hogy az avarok a dorozsmai határ nyugati részét is lakták a VIII. században, megerősíti a terület településtörténetéről eddig kialakult képet (ld. Szeged története. I. kötet).

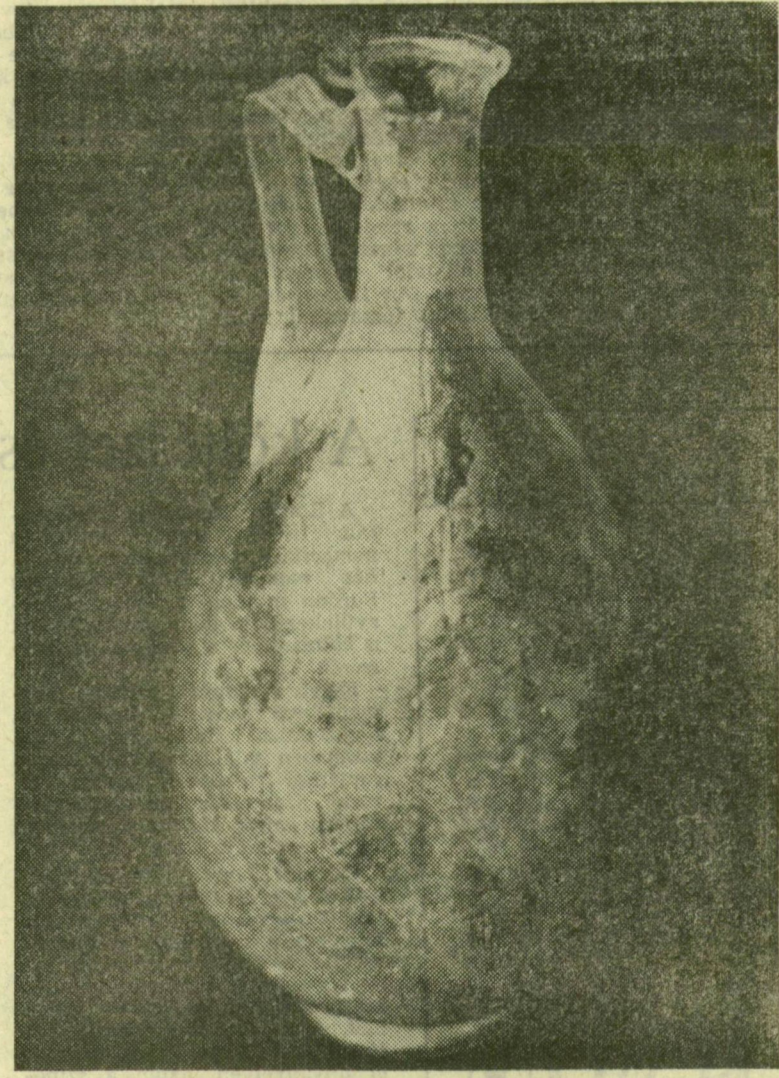
Most már persze csak az a kérdés: hogyan tovább?

Az avar temető egésze ugyanis nagy valószínűség szerint a közelmúltban kiskertek részére felparcellázott földterületre esik. A szorgalmas tulajdonosok már szőlővel, gyümölcsfákkal telepítették be a terület nagy részét; itt a múzeumnak már aligha lehet keresnivalója. (Bármily hihetetlen: a múzeumi törvény közvetlenül csak arra ad lehetőséget, hogy egy veszélyeztetett leletet, objektumot megmentsünk; arra már alig, vagy csak hosszadalmas kerülővel, hogy általunk ismert objektumokat tervszerűen feltárhassunk.) Talán, ha a pinceásások során megfigyeljük a helyszínt, adatokat nyerhetünk a temető kiterjedésére. A legnagyobb segítséget persze az jelentené, ha azokon a telkeken, ahol a telepítés még nincs előrehaladott állapotban, nagyobb felületeket lehetne feltárni. Ehhez azonban a múzeumnak a tulajdonosok megértésére és messzesemenő támogatására lenne szüksége.

DR. KÜRTI BÉLA
régész-muzeológus

helytovábbélésének gondolatai. Vizsgálódásaink azonban más irányba is vezethetnek; tekintettel arra, hogy az avar kor egésze jellemzőek a hol kisebb, hol nagyobb intenzitású bizánci kapcsolatok, nem tartjuk lehetetlennek, hogy a Dorozmán feltárt üvegkorsó esetleg bizánci

Suhai Pál

Aki föltámadt

Emberként, s rendületlenül szenvedni megtanultam. Eltem — ez többé nem került. S hiányomon kihulltam.

Szememre roppant ég zuhant, gyökér nyitotta számat. És nem volt nálam boldogabb halott, aki föltámadt.

T. Lázár István

Felrepednek a rögök

Arcunkon hálót. Üvegesedik szemünkön a felismerés. Kiperegnék szájunkból a félbehagyott mondatok, s behavazzák a hamis vallomásokat. Felrepednek a rögök. Követel a világ. Meglapul tarkónkon a hit, s a lét hideg érc-hangja megcsikordul. A tegnapiak a felhőn szikkadnak, és a lehetőségek megsebzik ráncos jelenünket.

A tornyok csendesek. Mi megállunk az omló mezőn, letérdei mellénk az ég, s hallgatjuk a tavaszi esőt.